

**1 SINIF ONA TILI VA ŐQISH SAVODXONLIGI DARSLIGIDAGI ERTAKLAR
USTIDA ISHLASHDA QAYTA HIKOYA QILISH USULIDAN FOYDALANISH
YŐLLARI**

Jovliyeva Laylo Panji qizi

*Termiz davlat pedagogika instituti
Maktabgacha va boshlang'ich talim fakulteti
Boshlang'ich talim yŐnalishi 3-bosqich talabasi*

**MAQOLA
MALUMOTI**

MAQOLA TARIXI:

*Received: 23.06.2026
Revised: 24.06.2026
Accepted: 25.06.2026*

KALIT SO'ZLAR:

*qayta hikoya qilish,
ertaklar, 1-sinf, ona tili,
o'qish savodxonligi,
og'zaki nutq, mustaqil
fikrlash, boshlang'ich
ta'lim, metodika, o'quv
jarayoni.*

ANNOTATSIYA:

Mazkur maqolada 1-sinf ona tili va o'qish savodxonligi darsligidagi ertaklar ustida ishlash jarayonida qayta hikoya qilish usulidan foydalanishning nazariy va amaliy jihatlari yoritilgan. Unda qayta hikoya qilishning mohiyati, turlari hamda o'quvchilarning nutqiy va tafakkuriy rivojiga ta'siri izchil tahlil qilinadi. Maqolada ertaklar orqali o'quvchilarning og'zaki nutqini rivojlantirish, mustaqil fikrlashini shakllantirish hamda o'qishga bo'lgan qiziqishini oshirish imkoniyatlari asoslab berilgan. Olingan natijalar boshlang'ich sinf o'qituvchilari uchun metodik qo'llanma sifatida xizmat qilishi mumkin.

Boshlang'ich ta'lim tizimida ona tili va o'qish savodxonligi darslari o'quvchilarning nutqiy rivoji, tafakkuri hamda mustaqil fikrlash qobiliyatini shakllantirishda muhim o'rin tutadi. 1-sinf bosqichi bu jarayonning eng asosiy va poydevor yaratiladigan davri hisoblanadi. Chunki aynan shu davrda bola tilni ongli ravishda o'zlashtirishni boshlaydi, o'qish va yozish ko'nikmalarining dastlabki elementlari shakllanadi. Dars jarayonida qo'llaniladigan har bir metod va usul o'quvchining keyingi rivojiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. 1-sinf ona tili va o'qish savodxonligi darsliklarida berilgan ertaklar o'quvchilarning yosh xususiyatlariga mos, sodda, tushunarli va qiziqarli bo'lib, ular orqali nafaqat o'qish malakasi, balki axloqiy, estetik hamda mantiqiy tushunchalar ham shakllanadi. Ertaklar bilan ishlash jarayonida samarali natijaga erishish uchun turli metod va usullardan foydalaniladi. Shular ichida qayta hikoya qilish usuli alohida ahamiyat kasb etadi. Qayta hikoya qilish o'quvchining o'qilgan yoki eshitilgan matn mazmunini o'z so'zlari bilan qayta bayon etish jarayoni bo'lib, u oddiy ko'rinishiga qaramay, murakkab psixologik va pedagogik faoliyatni o'z ichiga oladi[1]. Bu jarayonda o'quvchi

avvalo matni tinglaydi yoki o'qiydi, uning mazmunini tushunadi, asosiy g'oyani ajratib oladi, voqealar ketma-ketligini eslab qoladi va nihoyat ularni mantiqiy izchilikda ifodalaydi. Qayta hikoya qilish o'quvchining eslab qolish, tushunish, tahlil qilish va nutqiy ifodalash kabi bir qator muhim kompetensiyalarini bir vaqtning o'zida rivojlantiradi[2]. Boshlang'ich sinf metodikasida qayta hikoya qilishning bir necha turlari mavjud bo'lib, ular o'quvchilarning yosh xususiyatlari va tayyorgarlik darajasiga qarab qo'llaniladi. To'liq qayta hikoya qilish, qisqartirib hikoya qilish, tanlab hikoya qilish va ijodiy qayta hikoya qilish kabi turlari mavjud. 1-sinf bosqichida asosan to'liq va sodda qayta hikoya qilish usullaridan foydalanish maqsadga muvofiq hisoblanadi, chunki bu davrda o'quvchilarning nutqi hali to'liq shakllanmagan, ular voqealarni to'liq va izchil bayon qilishni endigina o'rganayotgan bo'ladi. O'qituvchi dastlab matni kichik qismlarga bo'lib o'rgatishi, har bir qismni alohida tushuntirishi va asta-sekinlik bilan umumiy hikoya qilishga o'tishi lozim. Ertaklarning pedagogik ahamiyati juda katta bo'lib, ular orqali bolalarda ijobiy fazilatlar shakllantiriladi. Ertaklarda yaxshilik va yomonlik, halollik va yolg'on, mehnatsevarlik va dangasalik kabi qarama-qarshi tushunchalar aniq va sodda tarzda beriladi. Bu esa bolalarning hayotiy tushunchalarni oson anglashiga yordam beradi. Hayvonlar haqidagi ertaklar bolalarda qiziqish uyg'otadi va ular obrazlar orqali voqealarni tezroq eslab qoladi. Qayta hikoya qilish usuli ertaklar bilan ishlashda ayniqsa samarali bo'ladi, chunki voqealar ketma-ketligi o'quvchiga hikoya qilishni yengillashtiradi. 1-sinf o'quvchilarining psixologik xususiyatlarini hisobga olish qayta hikoya qilish jarayonining muvaffaqiyatli tashkil etilishida muhim omil hisoblanadi. Bu yoshdagi bolalarda diqqat hali barqaror emas, ular tez charchaydi, ko'proq obrazli tafakkurga ega bo'ladi va nutqi to'liq shakllanmagan bo'ladi. Shu sababli o'qituvchi dars jarayonida ko'rgazmali vositalardan keng foydalanishi, matni qismlarga bo'lib tushuntirishi, savol-javob usullarini qo'llashi hamda o'quvchilarni doimiy rag'batlantirib borishi zarur. Agar bu jihatlar e'tiborga olinmasa, qayta hikoya qilish jarayoni o'quvchilar uchun qiyin va zerikarli bo'lib qolishi mumkin. Qayta hikoya qilish o'quvchilarning og'zaki nutqini rivojlantirishda muhim vosita hisoblanadi[3]. Bu jarayonda o'quvchi yangi so'zlarni o'zlashtiradi, gap tuzishni o'rganadi, fikrini izchil bayon qilishga harakat qiladi va talaffuzini yaxshilaydi. Ertak matnlarining obrazli va ifodali bo'lishi esa o'quvchining nutq boyligini oshiradi. Ular ertakdagi iboralar, takroriy gaplar va dialoglarni o'z nutqida qo'llay boshlaydi. Bu esa o'quvchining nutqini yanada jonli va ifodali qiladi. Qayta hikoya qilish o'quvchilarda o'ziga bo'lgan ishonchni ham shakllantiradi. Dars jarayonida chiqib hikoya qilgan o'quvchi o'z fikrini erkin ifodalashga o'rganadi va keyingi mashg'ulotlarda ham faolroq ishtirok etadi. Hozirgi ta'lim tizimida o'quvchilarning mustaqil fikrlashi va nutqiy kompetensiyalarini rivojlantirish ustuvor vazifalardan biri sifatida qaralmoqda. Shu nuqtai nazardan ertaklar ustida ishlashda qayta hikoya qilish usulidan samarali foydalanish dolzarb ahamiyat kasb etadi. Amaliyot shuni ko'rsatadiki, ayrim hollarda o'qituvchilar matni o'qitish bilan cheklanib qoladi, lekin uning mazmunini chuqur o'zlashtirishga yetarli e'tibor bermaydi.

Natijada o'quvchilar matnini o'qiydi, biroq uni mustaqil ravishda bayon qila olmaydi. Shu sababli qayta hikoya qilish usulini to'g'ri tashkil etish va uni ertaklar bilan uyg'un holda qo'llash o'quvchilarning nutqiy rivoji va tafakkurini shakllantirishda muhim pedagogik vazifa hisoblanadi.

Amaliyotda esa qayta hikoya qilishning turli shakllaridan foydalanish mumkin. Masalan, jamoaviy hikoya qilish usuli samarali natija beradi. Bunda bir o'quvchi ertakning boshini aytadi, keyingisi davom ettiradi va shu tariqa butun sinf jarayonda ishtirok etadi. Bu usul o'quvchilarning diqqatini faollashtiradi va ularni jarayonga jalb etadi. Shuningdek, rollarga bo'lib hikoya qilish usuli ham qiziqarli hisoblanadi. O'quvchilar ertak qahramonlari roliga kirib, ularning so'zlarini ifodali tarzda aytadi. Bu esa nafaqat nutqni, balki ijodiy tafakkurni ham rivojlantiradi.

Yana bir samarali yo'l bu — ijodiy qayta hikoya qilish elementlarini kiritishdir. Masalan, o'quvchidan "Agar sen shu qahramon o'rnida bo'lsang, nima qilarding?" yoki "Ertakni boshqacha yakunlash mumkinmi?" kabi savollar orqali ularning mustaqil fikrlashi rivojlantiriladi. Albatta, 1-sinfda bu usul sodda ko'rinishda qo'llaniladi, lekin u o'quvchining tafakkurini faollashtirishda katta ahamiyatga ega.

Qayta hikoya qilishni baholash ham muhim jarayon hisoblanadi. Bunda o'qituvchi faqat xatolarni emas, balki o'quvchining harakatini ham e'tiborga olishi kerak. Nutqi to'liq shakllanmagan o'quvchi uchun kichik muvaffaqiyat ham katta natija hisoblanadi. Shuning uchun baholash jarayoni rag'batlantiruvchi xarakterga ega bo'lishi lozim.

REFERENCES:

1. Ona tili va o'qish savodxonligi. 1-sinf darsligi – Toshkent: Respublika ta'lim markazi, 2021. 12-45-betlar.
2. Boshlang'ich ta'lim metodikasi / mualliflar: M. Ochilov va boshqalar – Toshkent: O'qituvchi, 2019. 78-85-betlar.
3. O'qish metodikasi / muallif: R. Safarova – Toshkent: Fan, 2020. 55-63- betlar.
4. Pedagogika / muallif: B. Qodirov – Toshkent: Fan, 2018. 120-132-betlar.
5. Bolalar adabiyoti / muallif: K. Qosimov – Toshkent: Sharq, 2017. 33-48-betlar.
6. **O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi. Boshlang'ich ta'lim davlat ta'lim standarti, 2021. 10–18-betlar.